

De Katwijkse logger KW 171, de Noordzee V.

ESSAY • 30 AUGUSTUS 2026

De Gekkenlogger vaart in mijn leven

Naar aanleiding van de podcast Zwijgen aan Zee

De Gekkenlogger vaart in mijn leven. Zo nu en dan vertrekt hij, en steeds komt hij terug. Hij ligt ergens tussen de visgronden van 1915 en mijn studeerkamer.

Ik wil nu schrijven. Niet omdat een podcast mij het recht op het verhaal zou hebben afgenomen. Dat recht had ik niet en dat heeft niemand. Ik schrijf het omdat er mensen zijn die in de vertelling ontbreken, terwijl er reden is hen te noemen. Omdat bronnen die al lang bekend waren, opnieuw als vondst worden binnengedragen. En omdat de bemanning van de KW 171, als God het wil tot in het nageslacht van het nageslacht, recht heeft op barmhartigheid en niet op een heldenplot waarin de ene mond het zwijgen van de andere uitbuit.

Het verhaal

In 1915 voer de Katwijkse logger KW 171, de Noordzee V, uit met dertien man. Weken later werd het onttakelde schip op zee aangetroffen. Tien bemanningsleden zongen psalmen en waren nauwelijks aanspreekbaar. Drie mannen waren om het leven gebracht. Dat is het gebeurde. Daaromheen ontstond wat later het Katwijkse geheim van de Gekkenlogger is gaan heten: iedereen wist het, en iedereen zei dat het geheim was. Zoiets als de kleren van de keizer: de keizer in z'n blote kont, en zijn hermelijnen mantel werd alom geprezen.

Frontaal, en daarvoor en daarna

Het verhaal kende ik van mijn moeder. Ze was geëmotioneerd als ze erover vertelde. Mijn nieuwsgierigheid was gewekt. In 1988 verscheen het in het tijdschrift *Frontaal*; het werd een bestseller. Tejo Janssens en ik vormden de redactie. Ik schreef wat ik in het Leidse archief over de Gekkenlogger vond. De vele lugubere verhalen die in Nederland de ronde deden, klopten. Het zogenaamde Katwijkse geheim was, dacht ik, onthuld. Maar ik was natuurlijk niet de eerste. Johan Schotman, Hans van Straten en vele wetenschappers hadden er ook al over geschreven. Het geheim was dus al eerder bekend en in openbare bronnen te vinden.

Er was nog wel een geheim rapport, dat zich in de lade van de gemeentesecretaris zou bevinden. Dat kwam in mijn handen door een ambtenaar. In dit rapport stond niets nieuws, maar het zou bekend komen te staan als 'het geheime rapport in de lade van de gemeentesecretaris'. Zo blijft het mysterie in stand. Het woordje 'geheim' heeft een grote aantrekkingskracht voor mensen die van geheimen houden.

Er was nog een ander rapport. Dat zat in het archief van de psychiatrische kliniek Endegeest. Dat was supergeheim, want medisch geheim. Nelleke en ik zaten in de jeugdhulpverlening in Katwijk, deden onderzoek naar incest en stuitten op het zwijgen. Was dat hetzelfde zwijgen als bij de Gekkenlogger: iedereen wist het, en iedereen zei dat het geheim was? Dezelfde kleren van de keizer, nu bij familieleden. We deden ons voor als medici en kregen zodoende inzage in dit psychiatrische rapport. Het was 1993 en protocollen waren nauwelijks ontwikkeld. Drieëndertig jaar later kan ik het niet meer als een keurige methode verdedigen. Ik noem het toch, omdat ik een ander niet het verwijt van onzuiverheid kan maken en die van mij verzwijgen. Nooit hebben we misbruik gemaakt van dit rapport. Ik ging verder met onderzoek, naar bronnen en naar theorieën. Zwijgen en loyaliteit hebben met elkaar te maken, was een van de bevindingen.

Er werd geschreven.

Waanzee en verder

In 1999 schreef Robert Haasnoot zijn beroemde *Waanzee*. In een geweldig proza, met als basis mijn onderzoeksgegevens, kwam de Gekkenlogger in het nieuws. Robert werd geprezen, het boek kwam uit in vele landen en kreeg een internationale prijs. En terecht. Ik ken Robert als een schrijver die ieder woord en iedere letter koestert, net zo lang tot het een geheel vormt met de zin, de alinea, het hoofdstuk en uiteindelijk met het boek.

In Katwijk was er een enkeling die het maar niets vond. Ouwe koeien uit de sloot halen. Maar ouwe koeien in de sloot stinken nogal.

Een jaar later verscheen mijn studie: *De Gekkenlogger — of — de Heiliging van Arie Vlieland*. Jaren van onderzoek, van het weerleggen van verklaringen van sociologen, psychologen en psychiaters, brachten mij tot de conclusie dat er wat anders gaande was geweest op de logger KW 171 dan wat wetenschappers hadden verklaard.

Vele lezingen in Katwijk, Leiden en elders volgden. Het geheim was allang geen geheim meer. Nazaten zaten in het publiek in bomvolle zalen, en zeiden blij te zijn met deze studie. In een boek van de Hervormde Gemeente van Katwijk, *Vissen in de Oude Kerk* (2002), werd het boek aanbevolen. Ik was daar blij mee. Net zozeer als ik blij was met de wetenschappelijke erkenning.

Waanzee van Robert bracht veel teweeg: hoorspelen en toneeluitvoeringen, en diverse malen nationale televisie. Van een geheim werd niet meer gesproken. Mijn eigen werk vormde de basis van een aantal universitaire scripties. Er was een podcast van Liz Luyben in 2022. Zo werd de Gekkenlogger deel van de bekende geschiedenis.

De Gekkenlogger vaart in mijn leven. Zo nu en dan vertrekt hij, en steeds komt hij terug.

Waarom ik nu wél iets zeg

Normaal lig ik er niet wakker van als er leugentjes om bestwil worden verteld, ook niet als die over mij gaan. Zo'n enorm ego heb ik niet; liegen en bedriegen zijn nu eenmaal eigen aan de mens. Maar ik voel me de laatste jaren verbonden met een aantal mensen die ontkend worden, nooit genoemd worden, terwijl daar wel reden voor is. In de komende, herziene uitgave van *De Gekkenlogger* komt dat aan bod. Als mensen zich niet gehoord voelen, gaan ze schreeuwen of zwijgen. Grote monden regeren de wereld en zij hadden beslissende invloed op de Gekkenlogger. Dat is mijn reden om nu wel opmerkingen te maken.

De campagne

In 2026 komt de podcast van Roeland Wendel uit. Een gelikte campagne door BNNVARA, waar menig publicist jaloers op is, levert hem interviews op in de Volkskrant, het Leidsch Dagblad, de VPRO Gids, op de radio en in nog wat artikelen op Facebook, Instagram en andere media. De campagne is goed. De podcast behoort al gauw tot de best beluisterde van Nederland.

De slogans zijn een succes en trekken een groot publiek: het geheim van Katwijk wordt onthuld; drie jaar intensief onderzoek; de legende wordt gefileerd en geanalyseerd en de diepste waarheid wordt bekend; nieuwe ontdekkingen; mensen die zich tegen Roeland keren; het gelovige Katwijk wil er niets van weten. Roeland Wendel wordt bewierookt. Het machtige Katwijk dwingt hij tot openbaarheid van het geheime archief. Het is heldhaftig optreden.

De publiciteitscampagne was inderdaad heel goed geslaagd.

Maar er is geen onthulling

Er is geen legende en ook geen geheim. En als er een geheim is, dan is dat al vele malen onthuld. Google naar 'de Gekkenlogger' en men komt zowel Haasnoots als mijn naam tegen.

Er is drie jaar onderzoek gedaan, zegt Roeland. Waarnaar, en waarom moest dat drie jaar duren? In de eerste afleveringen van zijn podcast komt een tante al aan met het nummer van *Frontaal*. Daarin staan alle verslagen van het Leidsch Dagblad uit 1915. Via internet zijn andere bronnen uit dat jaar beschikbaar. Dat kost ongeveer een dag. Maar er is ook al lang voor de podcast van Wendel onderzoek gedaan naar alle andere bronnen. Dat had ik namelijk gedaan. Alle rapporten, alle boeken, alle artikelen zijn in het eerste deel van mijn studie verschenen. Er hoefde niets onderzocht te worden. De bronnen waren bekend en de meeste zijn via internet te vinden. Het nalezen vergt een week, maar meer ook niet. Mijn studie wordt in de podcast niet genoemd. Wel word ik opgevoerd als een verstrooide professor die nooit iets gedaan heeft met zijn onderzoekingen, als een man die een dossier gejat had, wat niet zo netjes was. Waarom, vraag ik me af.

Er wordt helemaal niets onthuld. Of toch...

In de slotaflevering van de podcast komt het tot een onthulling. De Katwijkse gemeenteraad wil het geheime dossier toegankelijk maken. In het Leidsch Dagblad van 29 mei 2026 word ik geïnterviewd. Ik zeg dat ik niet verwacht dat er iets nieuws in het archief staat. Dat zeg ik niet zonder reden. Maar Roeland Wendel komt dan toch tot onthullingen. Hij stuitte in het toen net toegankelijk gemaakte dossier op het psychiatrische rapport uit 1915 dat Nelleke en ik eerder, in 1993, hadden gevonden. Hij leest eruit voor, en ik ben verbijsterd. Dat rapport bevindt zich niet in het gemeentearchief en zeker niet in dat dossier. Roeland had het rapport namelijk van mij ontvangen, net als alle andere rapporten. Wat hij als vondst in het dossier presenteert, had hij eerder van mij.

Familie wordt opgevoerd als bewijs dat de Katwijkers weinig willen weten van de Gekkenlogger. Een dergelijke uitspraak hoort bij de logica van een sekte: zij willen de waarheid niet horen. Quatsch!

In de podcast komen bovendien wendingen en scènes voor die verdacht veel lijken voort te komen uit *Waanzee*. Als dat zo is, moet Haasnoot niet als achtergrondruis worden behandeld, maar als de romancier die dit verhaal voor een groot publiek toegankelijk heeft gemaakt. Bart FM Droog, een onderzoeksjournalist die de lastige eigenschap heeft bronnen na te gaan en te dateren, is al wekenlang bezig de herkomst van Roelands claims en stukken te traceren. Er wordt niet gereageerd op zijn vlijmscherpe artikelen. Waarom niet? Een maker die drie jaar onderzoek claimt, moet toch antwoord kunnen geven?

Heeft Roeland dan helemaal niets gedaan? Dat zeg ik niet. Een familiestem, een Woo-verzoek, nieuwe gesprekken, een vorm die duizenden mensen bereikt: dat

is puik werk. Maar werk is nog geen onthulling. Volgens hem was de grote onthulling dat de bemanning psychotisch was. Die classificatie werd al in 1915 gesteld. Ik heb er vraagtekens bij gezet, juist omdat de term op zich niets zegt en niets verklaart. Wie dat als slotakkoord verkoopt, verkoopt de diagnose die destijds het zwijgen heeft gedekt.

Wat ik de bemanning nog verschuldigd ben

Niet het oordeel, maar de barmhartigheid is belangrijk. Ook in de wetenschap, die volgens mij tot taak heeft het onmenselijke en onbegrijpelijke begrijpelijk te maken. Ik heb *De Gekkenlogger* geschreven omdat ik mij wilde verdiepen in de bemanning. Het waren dertien bemanningsleden; mens onder mensen waren zij, en zij allen verdienen het met barmhartigheid bejegend te worden. Die boodschap wil ik nageven, aan mijn kinderen en mijn studenten.

Ik kreeg onlangs bericht van een familie die nooit was gevraagd wat er ná de Gekkenlogger met hen was gebeurd. Dat moet ik rechtzetten in de nieuwe uitgave. Dat heb ik die familie beloofd. Al een aantal jaren zie ik bovendien wat er gaande is in onze samenleving. Het geweld is toegenomen. Er zijn parallellen te trekken tussen 1915, het jaar dat de logger uitvoer, en deze tijd, waarin de gekte dezelfde onrust verspreidt. Er is een totaal nieuwe verklaring. Daarover gaat mijn nieuwe studie; de lezer moet daar nog even op wachten. Ik heb aan de Katwijkse Herensociëteit beloofd dat die studie eind oktober gereed is. Onzeker of niet, de belofte drijft tot publicatie.

De Gekkenlogger vaart in mijn leven. Zo nu en dan vertrekt hij, en steeds komt hij terug. Hij hoeft niet van mij te zijn. Hij hoeft ook niet van een podcast te zijn. Hij hoort bij Klaas Kuyt, Pieter van Duyn, Jacob Jonker, bij Arie Vlieland, bij de tien die psalmen zongen en bij hen die daarna hebben gezwegen, omdat zwijgen in Katwijk soms de enige taal was die overbleef. Wie dat verhaal opnieuw vertelt, mag dat doen. Hij moet alleen de namen noemen van wie vóór hem de lade al had opengetrokken. En hij moet de doden niet gebruiken als slotakkoord van zijn eigen zoektocht.

Dat is mijn enige reden om nu wél opmerkingen te maken.

Joop Burgerhout

OVER DE AUTEUR

Joop Burgerhout

Joop Burgerhout (1954) studeerde sociale en godsdienstwetenschappen. Hij werkte in de jeugdhulpverlening in Katwijk en was later docent aan de Hogeschool Leiden. In 1988 publiceerde hij over de KW 171 in het tijdschrift *Frontaal*. Zijn studie *De Gekkenlogger of De heiliging van Arie Vlieland* (2000) is de enige omvangrijke non-fictieverhandeling over de zaak. Een herziene uitgave verschijnt in 2026.

Foto: augustus 2026.

N.B. Er zijn nog exemplaren te koop van De Gekkenlogger — of — De Heiliging van Arie Vlieland. En er komt een nieuwe studie. Niet omdat de logger van mij is. Omdat hij terugvaart, en omdat een familie nog niet was gehoord.